

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ У ВРАЊУ

КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ
И ЊЕНА УЛОГА
У ВАСПИТАЊУ И ОБРАЗОВАЊУ
ДЕЦЕ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА
ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК

КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ И ЊЕНА УЛОГА
У ВАСПИТАЊУ И ОБРАЗОВАЊУ ДЕЦЕ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА

За издавача
Проф. др Стојан Ценић

Главни и одговорни уредник
Проф. др Сунчица Денић

Редакција
Проф. др Стана Смиљковић
Проф. др Тихомир Петровић
Доц. др Олена Устименко Косорич
Проф. др Миомир Милинковић
Проф. др Благица Златковић
Проф. др Жарко Требјешанин
Доц. др Буба Стојановић
Доц. др Христо Бонцолов
Проф. др Сунчица Денић

Апстрактe превели
Проф. др Стојче Богдановић
Мс Данијела Мишић
Биљана Додић

Лектори
Мс Драгана Томић
Јелена Јовановић

Рецензенти
Проф. др Александар Јовановић
Проф. др Јован Љуштановић
Проф. др Мито Спасевски

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ У ВРАЊУ

**КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ И ЊЕНА УЛОГА
У ВАСПИТАЊУ И ОБРАЗОВАЊУ
ДЕЦЕ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА**

- Тематски зборник -

Врање, 2013.

САДРЖАЈ

Проф. др Стојан Ценић	
<i>Поздравна реч</i>	9

I СЕСИЈА

Проф. др Стана Смиљковић	
<i>Поетичност и симболи у бајкама</i>	13
Проф. др Слободан Ж. Марковић	
<i>Човеколика фантастика – битна особина поетског света за децу</i> <i>Десанке Максимовић</i>	20
Проф. др Жарко Требјешанин	
<i>Педагошка вредност бајки – мишљење родитеља колико и зашто</i> <i>савремена деца воле бајке</i>	28
Доц. др Махмут Челик, доц. др Јованка Денкова	
<i>Критичко-есеистички осврт врз делата на Шукри Рамо</i>	39
Проф. др Миомир Милинковић	
<i>Рефлекси мита и предања у бајковитим формама за децу</i>	45
Проф. др Сунчица Денић	
<i>Виши смисао контрастног у поезији за децу Драгомира Ђорђевића</i>	57
Др Милутин Ђуричковић	
<i>Митолошка основа у роману „Пустолови са Гардоша“</i> <i>Миленка Матицког</i>	65
Проф. др Србољуб Ђорђевић	
<i>Улога књижевности за децу у неговању говора деце</i> <i>млађег школског узраста</i>	73
Проф. д-р Снежана Веновска-Антевска	
<i>Влијанието на енциклопедиите за деца врз оформувањето</i> <i>на јазичниот израз кај децата од раната училишна возраст</i>	88
Проф. д-р Билјана Маленко	
<i>Карактеристиките на објектот во писмените работи</i> <i>на децата од училишна возраст</i>	106
Проф. д-р Блаже Китанов	
<i>Прича „Силјан Штркот“ Марка Цепенкова –</i> <i>парабола људске и македонске судбине</i>	119
Проф. др Благица Златковић	
<i>Навике читања, преференције и начин избора књижевних текстова</i> <i>ученика нижих разреда основне школе</i>	124

Проф. др Љубивоје Стојановић	
<i>Васпитно-образовни значај библијске приче о Јосифу и његовој браћи у настави основне школе</i>	139
Доц. др Ванче Бојков, доц. др Јанка Тоцева	
<i>Прва читанка – први сусрет са литературом за децу (читанке у бугарској школи и читанке бугарске мањине у Србији)</i>	154
Доц. др Надежда Стојковић, др Слађана Живковић	
<i>„Гуливерова путовања“ – метафоре односа света одраслих и деце..</i>	171
Доц. др Нела Малиновић-Јовановић, мс Милица Милојевић	
<i>Прича и мотивација при изграђивању и формирању почетних математичких појмова</i>	176
Доц. др Христо Петрески	
<i>Некои нови авторски бајки.....</i>	189
Мр Марија Славковић-Илић	
<i>„Кратковечна“ Десанке Максимовић у светлу класичних књижевних теорија или поетика исказана сликама</i>	196
Мс Драгана Томић	
<i>Фреквенцијски речник именица у књижевним делима за децу школског узраста</i>	209
Јелена Јовановић	
<i>„Камена шума“ у песништву за децу.....</i>	226
Даница Коцевска	
<i>Мотиви у књижевном делу за децу – од поетских слика до животних ставова</i>	238

II СЕСИЈА

Проф. др Тихомир Петровић	
<i>Књижевност за децу у светлу науке о књижевности</i>	255
Доц. др Олена Устименко-Косорич	
<i>уметност – као систем естетског образовања ученика (на примеру књижевности, музике и синтетичких видова уметности)</i>	268
Проф. др Радмила Николић	
<i>Нека питања остваривања васпитне улоге школе.....</i>	277
Проф. др Зона Мркаљ	
<i>Методолошке основе за проучавање лика хероја у бајкама намењеним млађем школском узрасту</i>	286
Доц. др Зорана Опачић	
<i>Идеологија и књижевност у децјој периодици половине XX века.....</i>	295

Др Јован М. Љуштановић	
<i>Средњовековни књижевни подтекст у приповеци</i>	
„Златно јагње“ Светлана Велмар-Јанковић	309
Проф. д-р Виолета Димова	
<i>Естетиката на комуникацијата и литературата за деца</i>	323
Доц. д-р Јованка Денкова, доц. д-р Махмут Челик	
<i>Митолошките елементи во македонската</i>	
<i>научно-фантастична книжевност за деца и млади</i>	331
Проф. др Зоран Ст. Момчиловић	
<i>Незаобилазни децји писац Будимир Нешић.....</i>	339
Доц. др Буба Стојановић	
<i>Васпитне вредности текстова у читанкама</i>	
<i>за млађе разредe основне школе.....</i>	351
Др Зорица Цветановић	
<i>Басне као програмски и читаначки текстови</i>	
<i>у млађим разредима основне школе</i>	362
Доц. др Милена Богдановић	
<i>Књижевни текст и савремена</i>	
<i>информационо комуникациона технологија.....</i>	376
Асс. м-р Ирена Китанова	
<i>Васпитно дејство бајке код деце предшколског и школског узраста ..</i>	389
Мр Миодраг Б. Павловић	
<i>Васпитне вредности узорних ликова у прозним делима</i>	
<i>из школског програма.....</i>	394
Доц. мр Јелена Вучковски, доц. мр Весна Здравковић	
<i>Песма за децу у функцији развоја музичких способности.....</i>	403
Предраг Јовановић	
<i>Развијање естетског осећања код ученика</i>	
<i>у проучавању књижевног дела</i>	412
Мс Данијела Мишић	
<i>Улога превода англиеских романа у размени културних вредности</i>	419
Ивана Тасић-Митић	
<i>Улога бајке као књижевне врсте у формирању</i>	
<i>психо-социјалних модела понашања ученика.....</i>	426
Мс Александар Стојадиновић, доц. мр Весна Здравковић	
<i>Интегративна компонента песме за децу</i>	
<i>у настави музичке културе и српског језика.....</i>	433
Мр Драгана Гавриловић-Обрадовић	
<i>Поетика Мирослава Антића – опиште одлике.....</i>	444

Мр Милена Стојановић-Стошић	
<i>Значај ликовне интерпретације лектире</i>	
<i>за I и II разред основне школе.....</i>	450
Мр Елизабета М. Каралић	
<i>Васпитна и образовна улога путописа</i>	
<i>„Кроз поларну област“ Михаила Петровића Аласа.....</i>	457
Проф. др Зоран Момчиловић	
<i>Симболика бајке „О зеленој змији и лепој Љиљани“</i>	467

Одржавање научног скупа *Књижевност за децу и њена улога у васпитању и образовању деце школског узраста* на Учитељском факултету у Врању 23. 11. 2012. године други је део активности интерног пројекта „Књижевност за децу и њена улога у васпитању деце“.

Асс. м-р Ирена КИТАНОВА
Факултет образовних наука
Универзитет „Гоце Делчев“, Штип

ВАСПИТНО ДЕЈСТВО БАЈКЕ КОД ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ И ШКОЛСКОГ УЗРАСТА

Резиме: *Бајка је једна од најлепших образовних писаних дела која имају етичку и естетску вредност у предшколском и школском образовању. Бајка има велику важност у образовном процесу у раном детињству и школском добу. У раном добу, због свог специфичног језика и порука, бајка нуди могућност препознавања лепоте уметничког изражавања, буђења смисла за лепо и припрема дете за лакше схватање комплексних садржаја других књижевних врста. Дакле, кроз свет бајке дете улази у свет књижевности и добија основе за обликовање личности.*

Бајка васпитава дете. Она развија морал, естетику и креативност децејег духа. Бајка има емоционалан утицај на дете, ствара богат речник, храни децји дух, оспособљава дете за живот. Једном речју, бајка је једна од оригиналних књижевних врста која организује децји свет и дефинише децејо размишљање из аморфног и дифузног аспекта. Проблем интерпретације бајке захтева сталну дискусију и дебату.

Кључне речи: *бајка, васпитање, етика, естетика, креативност, интерпретација.*

Последњих година у Републици Македонији догађају се значајне промене на плановима планирања, програмирања и реализације садржаја васпитно-образовног процеса на свим основама. У тим оквирима, особито од 1994. године, промене су у предшколском и основном образовању видљиве преко имплементације већ познатих модела: *Корак по корак* и *Активна настава-интерактивно учење*.

Нови модели резултирају редуцирањем примене традиционалног модела. Они припремају дете за активног “конзумента” и инвентивног “уметника” способног за интерпретацију садржаја ликовне и музичке уметности с једне, и садржаја језика и књижевности, с друге стране.

Бајка је једно од најомиљенијих штива за васпитну, етичку и естетску едукацију деце предшколског узраста у родитељском дому и предшколској установи. Разлог томе је што тај књижевни жанр поседује специфичан рукопис, тј., препознатљив наративни језички и

кодирани стил. Тако бајка у складу са интерпретацијом времена и простора, ликова и порука нуди најбоље услове за спонтану емисију, фреквенцију језичких кодова и узбудљиво или знатижељно усвајање чаробног дидактичког троугла: ученик – наставник – цртеж (музика/музички цртеж).

Зато, ако и сада поставимо питање чиме треба почети читање у предшколском и школском узрасту, одговор је једноставан – бајком. Основни разлог за овакво опредељење је тај што бајка као књижевни жанр нуди деци мноштво елемената за спознају унутрашњих проблема, за правилно решење одређених питања важних за емоционално и интелектуално сазревање и стабилизовање детета као личности.

Бајке Charlesa Perraulta, браће Grimm, Hans Christijan Andersena поседују особито и приоритетно значење за васпитно, етичко и естетско изражавање деце и дејје личности.

Бајка прати развој детета. Она партиципира у развоју дејје личности. Бајка је део менталне слике детета. Бајка је жанр који припрема дете за живот: учи га да говори, мисли, воли ближњега, чини добро, воли земљу/домовину.

Бајка има вишеслојно значење. На пример, интелектуалним развојем дејје личности (преко обогаћивања мишљења, речника, израза) повезана је са:

- 1) емоционалним подручјем (усмерена преко усменог, естетског и етичког васпитања)
- 2) стварањем услова за комуникацију с осталима

Према томе, у предшколском образовању неопходно је на глобалној основи изградити кохерентан курикуларни систем за конкретну и практичну примену бајке у васпитно-образовном процесу. Но, за оптималну реализацију једног таквог система, односно поменутог процеса, треба испунити најважнији услов – васпитач треба бити изванредан интерпретатор са високим квалитативним изражајним могућностима. Зато, не случајно, кажемо да је начин интерпретације једног књижевног дела и његово усвајање истинска драма или својеврсни уметнички ритуал. О којим сегментима при интерпретацији бајке треба водити рачуна?

1. Ако се при усвајању бајке код детета развија мишљење, боље је да уместо: једно време, један цар, једна девојка, један човек васпитач - наратор каже: богат цар, лепа девојка, сиромах човек. Тако се дају прве смернице и упутства о личностима и јунацима/херојима у бајци.

2. Врло је важно како описујемо хероја/јунака и како га презентујемо слушаоцу/детету.

3. Детету/слушаоцу васпитач треба да дочара узбудљиве представе и слике у говору допуњене искључиво експресивним језиком или језиком хероја. Лични став и однос детета према поступцима хероја су пресудни за њихову истинску вредност.

4. Да би заштитило хероје, дете може предложити умеренији, блажи, прихватљивији крај бајке. На тај начин долази до изражавања наивног реализма карактеристичног за дечју психу.

5. Дете очекује оптимистичан и срећан крај бајке или победу над злом, победу правде, заштиту бедних и незаштићених.

6. Самилосно, невино и крхко дечје срце увек опрашта. Оно тежи уздизању добра, чиме побуђује осећај за лично владање.

7. Васпитни утицај особито потиче поуком. Она је врло импресивна када се исказује преко специфичног језика пословице или поговора.

Сходно томе, поставља се проблем избора бајке као књижевног жанра. При избору бајке за интерпретацију у предшколском и школском образовању врло је важна композиција сижеа која се може искористити за педагошке циљеве. На пример, дечји писац Видое Подгорец врло сликовито и упечатљиво зна приповедати о македонској голготи за време илинденскога раздобља. Изванредним експресивним исказом и сочним стилем, Подгорец код деце уочава основни осећај - љубав према правди, лепоти, доброти. Он је књижевник који обавезно поштује основна композицијска правила бајке и нуди је као истинску повест. Тако се кроз повести македонске голготе у Подгорца, те кроз истините бајке о Гоце Делчеву код књижевника Ванче Николеског рађају родољубиви трептаји који остављају трајан печат у емотивном свету детета.

Наше искуство говори да се у педагошкој пракси ипак недовољно црпе с фолклорних извора, из усмене и писане народне традиције. А баш је бајка најадекватнији књижевни жанр за усађивање љубави према родној земљи и властитој нацији. Бајка нуди утврђене норме владања: хуманизам, љубав, правду, стрпљивост и сл. Одатле још у најранијем периоду, тачније до шестогодишњег узраста, дечје срце треба научити да са радошћу реагује на доброту, да има емпатију према слабима. То су појмовне позиције од којих дете треба кренути путем који ће га одвести у едукативну фазу у којој се рађа љубав према домовини и хуманизам.

Ако се у европској и светској књижевности може показати мноштво бајки са којим треба почети читање/слушање у предшколском и школском узрасту (*Снежана и седам патуљака*, *Пепељуга*,

Црвенкапица), неопходно је да македонски књижевник и педагог приступи адаптацији или реадаптацији постојеће стваралачке традиције, а у том контексту и једне од најдужих и најлепших приповедака – *Силјан Штркот* аутора Марка Цепенкова.

То је бајка изванредне композиције у коју је уграђен специфичан језички код, мноштво поговора и фолклорних, поучних израза. На пример: „Вјеруј синко, јер сваки син и кћи који нису слушали оца и мајку доживели су велику казну од Бога“. Васпитна компонента је у релацији са естетском, и треба је тражити у специфичној наративној синтези реалистичкога и фантастичнога/чудеснога.

Бајка има велику важност за васпитни процес у предшколском и школском раздобљу детета. У основи, на том узрасту са специфичним језиком и исказом бајка нуди могућност буђења естетског осећања, а тиме се дете припрема за лакше усвајање и разумевање сложенијих садржаја осталих књижевних врста. Тако се кроз свет бајки улази у свет велике књижевности, а детету се отвара могућност за формирање сопствене личности. Бајка васпитава дете. Она укључује етичко, естетско и креативно у дететову личност. Бајка покреће и обогаћује дечју емоционалност, обогаћује дечји речник, брине се за душевну личност детета, оспособљава га за живот. Једном речју, бајка је својеврсна књижевна врста која организује свет детета и одређује дечје мишљење.

На крају, бајка је најбоља књижевна врста за комуникацију детета са одраслима, са топлим гласом мајке и васпитачем/учитељем у предшколској установи и школи.

Литература

1. Влатова, Ј. *Литература за деца*, GJURGJA, Скопје, 2001.
2. Китанов, Б. *Методика на наставата по македонски јазик со практикум (I-IV оделение)*, Штип, 2001.
3. Петрова, З. *Приказната во светот на детето*, VRACA, 2002.
4. *Предучилишното и основното воспитание и образование во Република Македонија*, Институт за педагогија, Скопје, 2000.

Irena KITANOVA, M.A.

THE TEACHING ROLE OF FAIRY TALES FOR CHILDREN OF PRESCHOOL AND SCHOOL AGE

Abstract: *The fairy tale is one of the most beautiful educational works of literature which have ethical and aesthetic value in preschool and school education. Fairy tales have a great importance in the educational process in early childhood and school age. At an early age, due to their specific language and messages, fairy tales offer the possibility of recognizing the beauty of artistic expression, they awaken the sense of beauty, and prepare children to more easily grasp complex contents of other literary genres. Therefore, a child enters the world of literature through the world of fairy tales and gets the basis for forming the personality.*

Fairy tales teach children. They develop morality, aesthetics and creativity of a child's spirit. Fairy tales influence children emotionally, develop their vocabulary, feed their spirit, and prepare them for real life. In a nutshell, the fairy tale is an original literary genre which organizes a child's world and defines their thinking out of an amorphous and diffuse aspect. The problem of interpreting fairy tales requires a constant discussion and debate.

Keywords: *fairy tale, teaching, ethics, aesthetics, creativity, interpretation.*